
EVEREST

1813

tamadres.com

SELİM İLERİ

1949'da İstanbul'da doğdu. 19 yaşında *Cumartesi Yalnızlığı* isimli ilk öykü kitabı yayımlandı. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ndeki öğrenimini 1972'de yarım bıraktı. 1976'da *Dostlukların Son Günü*'yle Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, 1977'de *Her Gece Bodrum*'la Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'nü aldı. Romanları ve öyküleriyle edebiyat çevresinde geniş yankılar uyandırdı. *Yaşarken ve Ölüirken* (1981) *Milliyet Sanat* dergisinde yılın romanı seçildi. *Kırık Bir Aşk Hikâyesi* adlı senaryosu Sinema Yazarları'nca 1982-83 mevsiminin en iyi senaryosu ödülüne layık görüldü. *Mavi Kanatlarla Yalnız Benim Olsaydın* (1991) Türkiye Yazarlar Birliği Roman Ödülü'nü aldı. *Allahsızlardık Cumhuriyet* adlı oyunu 1997'de hem Afife Jale hem de Avni Dilligil ödülleri aldı. İleri'ye 1999 yılında, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti "televizyon" alanında Kültür-Sanat Ödülü verdi. Radyo çalışmaları dolayısıyla aynı yıl Dialog Medya Ödülü'nü aldı. 2001'de *Bu Yaz Ayrılığın İlk Yazı Olacak* yayımlandı ve 2002 Orhan Kemal Roman Armağanı'yla ödüllendirildi. Selim İleri ayrıca, 2003 yılında *Uzak, Hep Uzak* adlı deneme kitabıyla Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü, 2005 yılında *İstanbul'un Sandık Odası* adlı kitabıyla da TYB'nin Hatıra-Gezi alanındaki ödülünü, 2012'de Aydın Doğan ödülünü ve Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'nü, Aralık 2013'te Türsak Vakfı Türk Sinemasına Hizmet Onur Ödülü'nü aldı. 2018 yılında Uluslararası İstanbul Kitap Fuarı Onur Yazarı seçildi. Selim İleri'nin bütün kitapları Everest Yayınları tarafından yayımlanmaktadır.

SELİM İLERİ

**GEÇMİŞ, BİR DAHA
GERİ GELMEYECEK
ZAMANLAR**

tamadres.com

§

Yayın No: **1813**

Türkçe Edebiyat: **719**

Geçmiş, Bir Daha Geri Gelmeyecek Zamanlar
Selim İleri

Kapak tasarımı: Füsün Turcan Elmasoğlu

Sayfa tasarımı: M. Aslıhan Özçelik

© 2019, Selim İleri

© 2019, bu kitabın tüm yayın hakları

Everest Yayınları'na aittir.

1. Basım: Ocak 2019

ISBN: 978-605-185-331-4

Sertifika no: 10905

Baskı ve cilt: Melisa Matbaacılık

Matbaa sertifika no: 12088

Çiftelhavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi, No: 8

Bayrampaşa/İstanbul

Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29

EVEREST YAYINLARI

Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34110

Fatih-İstanbul

Tel: (212) 513 34 20-21 Faks: (212) 512 33 76

e-posta: info@everestyayinlari.com

www.everestyayinlari.com

www.twitter.com/everestkitap

facebook.com/everestyayinlari

Everest, Alfa Yayınları'nın tescilli markasıdır.

İÇİNDEKİLER

MAVİ KANATLARINLA	
YALNIZ BENİM OLSAYDIN / 7	
GRAMOFON HÂLÂ ÇALIYOR / 197	
CEMİL ŞEVKET BEY, AYNALI DOLABA	
İKİ EL REVOLVER / 377	
SOLMAZ HANIM, KİMSESİZ OKURLAR İÇİN / 645	
DAHA DÜN / 953	

**MAVİ KANATLARINLA
YALNIZ BENİM
OLSAYDIN**

1

Albüm

Aşkî bilmezken, bu, sözünü açmaya çalıştığım zamanlarda diyebilirim ki bütün güzel şeylere âşıktım. Fakat hepsinin biraz eski, biraz solmuş, yıpranmış olmasını istedim.

O zamanlar, annemin çeyiziyle birlikte getirdiği gardıropta saklı duran, eski bir eşarba sarılı, yalnızca özel günlerde kullanılan, sonra yine eski eşarba sarılan, siyah, küçük, 'po dö süet' çantasını artık derisi ülgerini, kadife parlaklığını, kadife yumuşaklığını yitirdiği için severdim. Bütün 'po dö süet' çantaların böyle biraz eskimiş olduğunu sanırdım. Zaten 'po dö süet' kelimesinin 'eski güzellik' anlamına geldiğini sanıyordum.

Bir defasında Bedesten'de küçük bir dükkânın tozlu came-kânında sedef bir yelpazeden arta kalmış parçalar görmüş, şaşakalmış, dar-madağınık parçalar kalbimi yormuş, gelgelelim her birinin tılsımlı olduğuna inanmıştım.

Bunlardan biri üzüm tutan kuş gagasıydı. Bir diğeri, kırık asma yaprağı; bir başkası da uzunca bir sorguçtu. Baktıkça, parçalar güya birleşiyor, ben de yelpazenin aslını görebiliyordum.

Bir yandan da bu kırık sedef yelpazenin hercaî gönüllü hiçbir kadın tarafından artık şöyle bir açılıp bir kapatılmayacağını, görkemli balolarda, suvarelerde kösnül bir güzelliği, ateş fişkırان gözle katar gizlemeyeceğini, gizleyemeyeceğini biliyordum.

Çok geçmez, bir hayal iklimine savrulurdum.

Gözümün önünden prensesler, markizler, kontesler... bana okunmuş, sonraları benim okuduğum masallarda, perilerin var olduğu romanlarda işte şu unvanlarıyla anılan hanımlar geçiyor, birdenbire bir yelpazeler saltanatı kuruluyordu. Abanoz, bağa, fildişi çubuklara tutturulmuş, kadifeden, en değerli dantellerden, ipek, deri, tavus tüyü yelpazeler kat kat açılıyor, sonra yine kat kat toplanıyordu.

Bazılarının üstüne guvaşla harikulâde resimler yapılmıştı. Bazılarının sapları kırpıntı elmasla, firuzelerle süslüydü, bazıları mineliydi. Bazıları markizlere, konteslere, soylu hanımlara baştan çıkartıcı, çapkın edalar veriyor; bazı prensesler yelpazelerine gizlenirlerken daha esrarlı, daha içli, daha ezgin görünüyorlardı.

Böyleyken hepsi dağılıyor, eriyor, siliniyor ve bir tek yuvarlak ‘uşıva’lar kalıyordu. Uşıvaların kâğıttaki şakayıklarına, kiraz çiçeklerine, karlı dorukları, mavi etekleriyle Fuji-Yama’larına bakakalıyordum...

Bu yelpazelerin birkaçına Melek Hala’nın evindeki eski, seçkin moda albümünde rastlamıştım.

Âdeta tıpkıbasım, eşsiz albümün kapağında dağınık çiçeklerden ‘natürmort’ gönlümü okşardı. Bu çiçekler arasında biraz solmuş bayrak kırmızısı, taçyaprakları kırmızı-beyaz katmerli, kıvrım kıvrım, büklüm büklüm iki iri kamelya vardı. Adlarının kamelya olduğunu albüm kapağındaki resimlerinden öğrendiğim kamelyalardan başka, dağınık, Melek Hala’nın deyişiyile ‘perişan’ çiçekler, pembe... toz pembe, sarı, beyaz ve uçuk turuncu dört gülden, birkaç boruçiçeği, mavi-mor sümbül, âdeta islenmiş beyaz leylâk ve bir demet kızıl-kahverengi kasımpatıdan meydana geliyordu.

Yaprakların kimi gri-mavi, kimi çağla yeşiliyken, kimi de çürümüş kahverengiye, toprak yanığına çalıyordu. Kimileri bakır çalığı, kimileri de zebecet yeşiliydi.

Her defasında tam üç kelebek ve bir böcek sayardım. Kelebeklerin ikisi açmamış koncalara konmuşken, birinin, tirşe yapraklarla örtülmüş siyah benekli kavuniçi tek kanadı fark edilir, tirşe yapraklar arasında kendisi görünmezdi. Şişman gülböceği sarı gülün ortasındaydı.

Bir an geliyordu, o güne kadar duymadığım heyecanlar duyarak albümün ilk sayfasını... sayfalarını açıyordum. Şimdiki yüzyılın başı avcumdaydı ve bir zamanlar bütün bu giysilere, modellere, kumaşlara, şapkalara, uçuşan eşarplara, her şeye, eşyaya, aksesuvara hayran hayran bakmış, günü gününe modayı takip etmek istemiş, güzel görünmek isteyerek başkalarının sevgisine susamış insanların şaşkınlığıyla dolup taşardım.

Bu elbiselere bakmışlar, onları terzilerine diktirerek güzelleşeceklerini sanmışlar, sonra da modele benzemediği için, üzerlerinde güzel durmadığı için üzölmüşlerdi. Ama her mevsim yeni yeni modellere

bakmaktan caymamışlardı. Güzel görünmek isteği hiç bitmemiş, demek ki başkalarının sevgisine susamışlık da hiç bitmemişti.

Moda mecmualarının bu beklenişle, kim bilir hangi akrabamızın evinde gördüğüm, her gidişimizde sayfalarını karıştırdığım, galiba annemin amcası Ferit Beylerde gördüğüm *Yedigün* ciltleri arasında garip bir özdeşlik kurardım. Ve hepsine birden üzülürdüm.

Zira bir zamanlar *Yedigün*'ün her yeni sayısı yeni bir heyecanla beklenmemiş miydi? Dünya güzeli seçilen Keriman Halis Hanım'ın sonradan renklendirilmiş kapak fotoğrafına o hafta meselâ uzun uzadıya bakılmış, uzun kirpikler, iri, biraz çekikçe gözler, dudaklar, eller, endam karşısında hayranlık duyulmuştu.

Bazı haftalar yeşil, bazı haftalar mavi sepyayla daha o günlerde, sepyası kurumamışken, eski bir zamana karışmış görünen *Yedigün*'de Münif Fehim'in resimlerini, Kerime Nadir'in hikâyelerini, yabancı devlet adamlarıyla Türkçe röportajları, Atatürk'ü, ilk kadın tayyarecimiz Sabiha Gökçen'i sanki dünün, benim de yaşadığım bir zamanın, hattâ o içinde bulunduğumuz taze haftanın hikâyeleri, resimleri, olayları, gündemdeki kişileri gibi alımlar, bir sayıdan ötekine geçerken, yeni bir haftanın başlamakta olduğunu hissederdim...

İşte şu 1912 tarihli, bir ismi de olan... ismi 'Yalıyarda Gezinti' olan yaz elbisesi kim bilir o 1912 yılının yaz mevsiminde kaç hanımın yüreğini hoplatmıştı. Kim bilir kaç hanım bu elbiseyle yaz günlerinin kraliçesi olabileceğini düşleyerek bir terzi atelyesinde, bir modaevinde prova sırası beklemiş, endam aynalarında kendine bakmıştı.

Bu illüstrasyonda gökyüzü, sıcak temmuzlarda kızgın güneşin gözlerimizi kamaştırması gibi, çölde yansıyan ışıklar gibi bembeyaz gözücüydü. Deniz de hakikaten camgöbeğiydi. Yalıyarın altında biri ev şeklinde, dört bir yanından kocaman beyaz tekerlekli, lâcivert-beyaz, boyuna çizgili bir çadır, hemen yanı başında kırmızı ve beyaz, enine çizgili bir başka çadır dururken, yalıyarda kırmızı güneş şemsiyesi, beyaz örtülü masa, bir yaz koltuğu her nedense artık ağustosu çağrıştırmaktaydı.

Ağustosta baygın rüzgârlar esmeye koyulur ve işte kalın ökçeli, üstten iki bandlı, narçıçeği ayakkabılar... şık kunduralar giymiş, solgun narçıçeği, uçuk Nil yeşili, bluz-etek, yazlık elbisesinden hoşnut bir kadın bir yandan koyu sarı şapkasını tutuyor, bir yandan da yine Nil

yeşili, boynuna dolanmış tül şalını esintiye bırakıyordu. Zaten kubbeli, kırmızı-beyaz çadırın tepesindeki beyaz, armasız flama aynı rüzgârla kıvrılıp açılmakta, uçuşmaktaydı.

‘Kirazlar’ adlı bir başka yaz resminde gövdesi basbayağı mor, mas-mavi sık yaprakları arasından görünen dalları ise eflâtun, sayısız kırmızı kirazla bezenmiş düşsel bir kiraz ağacı vardı ki, bütün hayatım boyunca bir gün doğada bir eşine rastlayacağımı umdum.

Böyle, geniş, dekolte yakasının birleştiği uçtan püsküllü kordonlar sarkmış robuyla çok genç bir kadın, mavi yapraklı mor ağaçtan yakut kırmızısı bir çift kiraz koparıyordu ve topuzlu başını yukarıya kaldırmış, dudaklarında mutlu bir gülümseyiş, o da düşsel ağaca bakıyor; herhalde böylesi bir masal ağacına nihayet rastlamış olmaktan kıvanç duyuyordu. Kıp kırmızı, yakuttan kirazlara bakılırsa, haziran sonu.

Bu yaz elbiseleri, bu yaz resimleri sanki hiç bitmezdi ve albümdeki yazlar gitgide çoğalır, modalar geçer, modalar değişir, yeni yeni yazlar yaşanırdı.

1914’te ‘İstiridyeli Çeşme’ kreasyonunu acaba hangi varlıklı, güvençli, geleceğe kayıtsız hanımlar giymişlerdi? Giymişler, belki de sahiden istiridyeye kabuğu bir çeşmenin önünde durmuşlar, ellerinde uçları mercan alacası bir istiridyeye kabuğu tutmuşlar, mavi tuvaletlerinden kalçaya kadar inen ikinci bir tül etek de istiridyeye kabuğu gibi bükülüşlerle göz almıştı.

Yine 1914’te, ‘İstiridyeli Çeşme’nin bitişiğinde siyah ve saydam denecek kadar uçuk hakî, organzeden ‘Salome’, boynunda sıra sıra uzun inciler, kollarında küpür dantel, uzun siyah eldivenler, incili siyah file çoraplarıyla, o pervasızlıkla, harp çıkarsa çıksın, bana ne der gibiydi ve zaten dudaklarında şeytanî bir gülümseme okunurdu.

Sonraları Salome’nin gerçek hikâyesini öğrenince, moda resmindeki Salome’yle hakikisi arasında istihzalı bir benzerlik olabileceğini düşünmüştüm.

Fakat bu yaz resimleri her zaman saadetler, vurdumduymazlıklar söylemiyordu. Öteki illüstrasyonların Fransızca isimlerini benim için Türkçeye çeviren Melek Hala, ‘Adieu’nün sayfasına gelince, asla “Elveda!” demez, bu söz sanki bir sırıymışçasına, ifşa etmeye yanaşmayarak, her seferinde sadece “Adiyö!” derdi. “Bu elbise de Adiyö’dür.”

O sırrı öğrenemediğime biraz kırılmış, küskün durduğumda ise, gözlerini kaçırır, kim bilir, belki de bu sözcüğün hayatımızda hiç yeri olmamasını ister, benim bunu kavrayamayışıma acı bir hoşgörülle boyun eğdi. Fakat her “Adiyö!” deyişinde, “Bu elbise de Adiyö’dür” deyişinde sesinde bir veda, veda edişlerin, elveda deyişlerin gizli haykırısı okunurdu.

Halbuki 1921 yazındaki bu ayrılış, Melek Hala’yı temsil etmesi gereken pelerinli tuvaletli şık hanım açısından, besbelli, pek öyle acıklı geçmiyordu. Başında Mata-Hari’ninki gibi sivri, külâhımsı şapkası, pelerininin iki yanında taşlı çiçekler, sütlükahve renginde tuvaleti arkada uzunken, önde ancak dizkapağının altına inmiş bu genç kadın bir bahçe merdiveninin son basamağında duruyor; ardından koşan farklı erkeği artık öncesiz sonrasız reddetmiş görünüyordu.

Vişneçürüğü, zaten kalp biçimi boyanmış dudaklarını büsbütün büzmüş, kalın, yay kaşlarını çatmış, gür kirpikli gözlerini -bize göre- sola çevirmişti. Az önce balodan çıkıp giderken muhakkak ki pek küstahça bir ‘Adieu!’ kondu muştı. Muhakkak ki bu ‘Adieu!’nün devamı tatlı gelmeyecekti. Hattâ, ayrılığa üzülmek şöyle dursun, balodan ayrılışına, gecesinin zehir olduğuna öfkelenmiş gibiydi.

1921 yazında o gece ay ışığı, bahçenin mermer merdivenini, merdivenin iki yanındaki sarmaşıklar taşmış mermer saksıları mavi bir ışıkla aydınlatmıştı. Farklı genç adam bu saksılardan birine elini dayamış, sevgilisine galiba son defa, ama nafile yere seslenmekteydi. Ta tepede asılı duran turuncu ve limon sarısı kâğıt fenerlerse öyle ışıltılı, öyle canlı, öyle neşeliydiler ki, âdeta “Bu hayat böyle geçer...” demek istiyorlardı.

Zaten birkaç yaz sonra, 1924’te -Albümün son yazı!- yine bir baloda mı, bir suvarede mi pek ihtişamlı, yanaklarına allıklar sürmüştü, saçları maşayla dalgalandırılmış, kulağında beyaz inci, siyah inci, mercan tanelerinden uzun küpeler, bütün gümüş pırıltılı, uzun eteği sağa doğru resim çerçevesinin dışına çıkarak uzayıp giden, pek yüksek ökçeli ve yine lame, gümüşü iskarpinler giymiş bir hanım dimdik ayakta duruyor; sedirimsi bir kanepenin bir kuğu başıyla eğimlenen kenarına dayanarak handiyse diz çökmüş, yüzü, bakışları pişman, saçları pırıl pırıl briyantınli, smokinli, onun da her nedense yanakları al al, beyaz eldivenleri elinde, rugan ayakkabıları önden fıfır bandlı genç bir erkek

bu hanımdan özür diliyordu. Özür dilediğini biz resmin isminden kavıyorduk: ‘Sizi Sevmeyen Kim?’

Az önce hıçkırıklı bir ‘Adiyö!’ fısıldamış olan çevirmenim şimdi daha erinçli, daha mağrur, başı dimdik, bu yeni ismi söylerdi. Söylemekle kalmaz, arka plandaki beyaz duvarı, beyaz duvarın fresk sütunlarını, fresk sütunların çağla yeşili bezeklerini, fresk çiçekleri, güllerden çelengi, sözümona perdelerin sözümona sarkan uçlarını, püskülleri hafif hafif okşardı.

Bu olmayan, görünüşte varken yokluğunu bildiğimiz çağla yeşili çelenkler, bezekler, perde uçları bana resimdeki adamın da hiçbir zaman olmadığını, en azından Melek Hala için olmadığını, hiçbir zaman ‘Sizi sevmeyen kim?’ diye sormadığını söylerdi.

Nitekim ‘Yıldızların Altında’ illüstrasyonunda gri gözleri biraz patlak, maşlahı andırır, grili siyahlı tuvaletiyle bir başka yaz gecesi kadını sahiden yıldızlarla donanmış lâcivert gökkubbe altında tek başına duruyor; ardındaki heyulâ serviler, top ağaçlar, uzayıp giden, uğuldayan çamlık ürkütücü yalnızlığı söylüyordu.

Bu yaz gecesi kadını, işte, herhangi bir modeli seçip terzisine diktirdikten sonra güzelliği yine elde edememiş o mutsuz moda düşkünü hanımlardandı ve tuvaleti bir maşlahı andırdığından, bugünün dünyasına kayıtsız halamızın geçip gitmiş yaz mevsimlerini söyler gibiydi.

Geçip gitmiş mevsimler bize gelirdi. Eski bir genç kadın yazık ki kendisine hiçbir güzellik katmayan giysilere sarınmış, o kadar çok yıldızlar altında ya da gökyüzündeki sayısız yıldızla bakarak tanrısına yakarıyordu. Işıklara küçük böcekler uçuşurdu, gece kelebekleri, pervaneler. Yıldızlar altında kimsesizlik... öteki hanımlar kim bilir nerede, birçok kere dinlediğim fener alayında, donanma gecesinde eğlenirlerken, kim bilir hangi kaçamak aşk maceraları yaşanırken, sevilirlerken, bu kimsesizlik herhalde gönül yakarmış.

Çünkü örtük birtakım sözler hatırlıyorum: Tülümsü, ajurlu, nakışlı peçeleriyle, gugurik topuzlarıyla, gitgide kısalan, daralan, turkuvaz, tirşe, Saksonya mavisî, erguvanî, leylâk rengi, yavruağzı, filizî tafta ya da saten, krep çarşaflarıyla hanımların geçit töreni başlıyor; ama yıldızlar altındaki yalnız kız ya siyah, bilemediniz mor, güvez, bilemediniz neftî çarşafı içinde hep bekliyor, hiç sevilmiyor, özlenmiyor, istenmiyordu.

O zaman Melek Hala’nın gençlik yazları güya bir albümde toplanmış oluyordu. Her biri birer elbiseydi, giyilmemiş, bakılmış, özenilmiş elbiseler.

Belki de her biri için her yaz başlangıcı ayrı bir hayal, bir sevda serüveninin hayali kurulmuş. Boynu bükük kuğu başlı, sedirimsi kanepeler önünde genç bir adamın diz çökeceği, ağlamaklı konuşacağı umulmuş, aşklara 'Adiyö!' denmiş, Salome kadar merhametsiz, fakat aslında sadece suskun; uzak, hiçbir şey söylemeyen, büyüleyici yıldızlar altında yakarılmıştı.

Bu, hepsi de yitirilmiş yazlar, günün birinde, bir albümde toplanmış olarak Melek Hala'nın karşısına çıkmışlar; güya yeni baştan yaşanabilecekleri kuruntusunu canlandırarak, birtakım sönmüş duyguları, sönmüş hayalleri, bir zamanlar yanıp tutuşmuşken, şimdi küllenmiş arzuları âdeta bir isyan bildirisi gibi ayaklandırmışlardı.

Moda albümü, günün birinde satın alındıktan sonra, işte böyle nice yıllar, bütün yaz mevsimlerini sahibinin yanı başına getirmişti. Zaten daha alıma sunulduğunda geçmiş mevsimlerden, yitirilmiş baharlardan, güzlerden, kışlardan söz açıyorken, işte bir mucizenin buyruğunda, yalnız o mevsimleri geri getirmekle kalmamış, bu albüm, bir evin bir köşesinde durdukça, daha nice yıllar, sonraki zamanlarda da mevsimlerini yaşatır olmuştu.

Ben onda tılsımlı bir kitabın bütün izlerini yakalardım.

Sözgelimi çilek rengi muslin garnitürlerin dekolteyi sözümona örttüğü yine çilek rengi şantung tuvaletini aynada gözden geçiren bir kadın resmi vardı ki, bu sayfayı açar açmaz, çilek rengi âdeta silinir, sırtı kararmış, gümüşü yer yer kararmış, handiyse küflenmiş, yer yer sırları dökülmüş aynaya tılsımlar keşfedecekmişim gibi bakardım.

Güya eski aynada kendimi görecektim. Güya kendimi büyümüş, kocaman bir genç adam olmuş görecektim. Zaman üzerine aldatmacalı oyunlar kurmuş moda albümü, Melek Hala'nın mevsimleri hep geriye dönerken ve Melek Hala hep gencelirken, benim mevsimlerimi de geleceğe açacaktı. Güya bu genç adamı bütün sayfaların süslü püslü hanımları yakışıklı bulacaklar, onun dansa davetlerini bekleyecekler, her şey harikulâde geçecekti.

Gelgelelim çilek renginin aynadaki kararık yansımasına gözlerim takılınca, henüz bilmediğim, yaşamadığım, ama herhalde yaşayıp göreceğim mevsimlerin belki de böyle biraz kararık, gümüşü dökülmüş, ışıltısı yitmiş geçeceğini düşünerek kaygılara kapıldım.